

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Розглядаються аспекти розвитку здоров'язберігальної професійної компетентності педагогічних працівників упродовж навчально-виховного процесу та компетентнісний підхід до особистого здоров'я педагога у формуванні здоров'язбереження.

Ключові слова: професійна компетентність педагога, ключова компетентність — здоров'язберігальна, здоров'язберігальне освітнє середовище, особистісний компонент здоров'язберігальної компетентності.

Постановка проблеми

Вступ. Освітній простір як дзеркало суспільства постійно змінюється відповідно до соціально-економічних умов країни. Швидкий розвиток сучасної науки, постійне нарощування інформації, підвищення вимог до будь-якого професіонала щодо його професійної компетентності потребують від кожної особистості прагнення й уміння систематично та наполегливо займатися самоосвітою. Сьогодні співвідношення «освіта-самоосвіта» зміщується до самоосвіти. Педагоги повинні усвідомити: бути професіоналом означає перебувати в постійному пошуку, розвитку, зростанні.

Сучасні соціокультурні умови й орієнтири реформування шкільної освіти визначають актуальність удосконалення професійної підготовки педагогів у формуванні та збереженні здорового способу життя, що передбачено офіційними державними документами України.

Сьогодні поняття компетентності має особливу актуальність. Це пов'язують з багатьма чинниками, оскільки саме компетентність є тим індикатором, який уможливає визначення готовності учня чи випускника до життя, його подальшого розвитку й активної участі у житті суспільства, а у вчителя — сформованість професійно-значущих особистісних якостей, тобто педагогічний професіоналізм [11].

Сучасна школа сприяє вихованню в дітей корисних звичок, а відтак — і потреби у здоровому і безпечному способі життя, формуванні навичок прийняття самостійних рішень щодо підтримки і зміцнення свого здоров'я, що є невід'ємною ланкою соціалізації — розвитку здорової, гармонійно-розвиненої індивідуальності, високодуховної, творчої особистості внаслідок впливу всіх факторів соціального середовища [6].

У цьому аспекті одне із завдань діяльності школи — забезпечення учням можливості збереження здоров'я на весь період навчання.

Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що поняття «компетентнісний підхід», «компетенція», «компетентність» у педагогічній сфері розкривається багатьма українськими вченими-педагогами (Н. Бібік, Л. Ващенко, М. Кухарев, А. Маркова, А. Новиков, Л. Паращенко, О. Савченко, М. Тарасович та ін.).

Вітчизняні та зарубіжні науковці розкривають ті чи інші види компетентностей, що визначають різні сфери життєдіяльності людини: професійну компетентність сучасного педагога (Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, М. Кухарев, Ю. Львова, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Ягупов); ключові компетентності (О. Глузман, І. Зимня, О. Онопрієнко,

О. Рухманова, П. Хоменко, А. Хуторський); європейські підходи до проблеми компетентності (О. Овчарук); професійну компетентність особистості (Л. Захарова, В. Сидоренко, В. Соколова, В. Соколов).

Теоретико-методологічні засади та психолого-педагогічні аспекти питань здоров'я і здорового способу життя учнівської молоді та умови їх оптимізації сформульовані в працях О. Балакіревої, Т. Бойченко, Л. Вашченко, О. Єжової, О. Сакович, Т. Андреєвої, О. Артюх, П. Дупленко, Г. Ковганич, Н. Погорілої, С. Свириденко; В. Оржеховської та ін. Напрями формування валеологічної компетентності в учнівської молоді знайшла своє відображення у працях В. Азаренко, В. Бобрицької, В. Нестеренко, В. Сидоренко, Т. Бойченко, Є. Буліч, М. Гамезо, В. Горащука, Т. Кириченка, С. Юрочкиної.

Для сучасних досліджень здоров'язберігальної проблем характерний різноаспектний підхід. Визначення здоров'язберігальної компетентності, характеристики її складових пропонують Н. Бібік, Т. Бойченко, О. Овчарук, О. Руденко, О. Савченко, В. Сидоренко та ін. Теоретичні основи здоров'язберігальної компетентності вчителя відображені і в наукових дослідженнях С. Волкової, С. Самойлович та ін.

Серед складових ключових компетентностей, що стосуються проблеми збереження і зміцнення здоров'я фахівця, науковці виділяють: компетентність особистісного здоров'язбереження (І. Зімня, В. Сергієнко); збереження і зміцнення професійного здоров'я (Л. Мітіна); здатність до індивідуального самозбереження (А. Маркова).

Філософський та соціальний напрями аналізу поняття «компетентність» відображено в працях А. Бойко, Т. Бойченко, Н. Гундарева, В. Крюкова, Ю. Лисицина, О. Сахно.

Проблеми збереження та формування здоров'я дітей і молоді постійно перебувають у центрі уваги науковців, а саме: формування культури здоров'я учасників педагогічного процесу (О. Мельник, Н. Денисенко, О. Аксьонова); збереження здоров'я, формування здорового способу життя дітей та підлітків (Е. Вільчковський, Г. Власюк, І. Петренко, які розглядали питання формування здорового способу життя засобами фізичної культури).

Мета статті: дослідити характеристики ключової здоров'язберігальної компетентності, яка є запорукою професійної компетентності учителя біології та основ здоров'я, як визначальну у формуванні й організації здоров'язберігального освітнього середовища загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) упродовж навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу

Освітній простір як дзеркало суспільства постійно змінюється відповідно до соціально-економічних умов країни. В умовах, коли змінюється освітня парадигма, професійна компетентність учителя набуває надзвичайно важливого значення. Сучасній школі потрібен учитель, готовий до професійної діяльності в умовах змін і постійного вдосконалення фахової майстерності. Необхідність формувати професіонала, здатного до інноваційного типу мислення, може здійснюватися тільки вчителем, який опанував у цілому культуру самовдосконалення та самоосвіти. Здатність до самоосві-

ти незрівнянно важливіша за свої результати та вплив на людину, ніж сама освіта в навчальному закладі. Особистісно орієнтована самоосвіта педагога забезпечує підвищення педагогічної майстерності, а в результаті — безперервний саморозвиток педагога та його вплив на розвиток учня.

Сучасному учителеві необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, що зафіксовано в державній національній програмі «Освіта», де наголошується, що один з головних шляхів реформування освіти полягає в необхідності «підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня» [12].

Поняття «компетенція» і «компетентність» багатьма дослідниками трактуються по-різному. У плані розмежування та розуміння сутності цих понять А. Хуторський розділяє ці поняття. Під *компетенцією* він розуміє наперед задану вимогу (норму) до освітньої підготовки учня, а під *компетентністю* — особистісну його якість (сукупність якостей), що вже набуто, а також мінімальний досвід щодо діяльності в заданій сфері: «Компетентність передбачає мінімальний досвід застосування компетенції» [13].

Терміном «компетентність» визначають рівень поінформованості фахівця у своїй професійній діяльності. Отже, компетентність — це результат професійного досвіду, такий наслідок його накопичення протягом професійного життя та діяльності, що забезпечує глибоке знання своєї справи, сутності роботи, що виконується, способів та засобів досягнення цілей, здатність правильно оцінювати професійну ситуацію, що склалася, і приймати у зв'язку з цим потрібне рішення [5].

Поняття «компетенція» традиційно вживається у значенні «коло повноважень», «компетентність» пов'язують із обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю. Тому в педагогічному сенсі доцільно вживати термін «компетентність» [11]. Схожість поданих вище понять не є випадковістю, адже вони походять від одного джерела: *competentia* (від лат.) — узгодженість, відповідність, а *competo* — відповідати, бути гідним, здатним. Варто добре відмежовувати ці поняття, враховуючи вітчизняні мовні стереотипи.

За матеріалами дискусій, організованих у рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний-рівному» (2004 р.), учені Академії педагогічних наук України (Н. Бібік, О. Овчарук, О. Руденко, О. Савченко) визначили перелік ключових компетентностей, формування яких забезпечить компетентнісний підхід в освіті. Таких компетентностей сім. Це — уміння вчитися, соціальна компетентність, загальнокультурна компетентність, здоров'язберігальна компетентність, компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій, громадянська компетентність, підприємницька компетентність [6].

Учителю потрібно оволодіти низкою компетентностей, щоб здійснювати професійну діяльність. Уперше поняття «ключові компетентності» з'явилося в 1992 р. у проєкті ЄС «Середня освіта в Європі». Після цього цей термін включають до характеристики кваліфікаційних вимог до педагогічних кадрів.

Поняття «ключові компетентності» застосовується для визначення компетентностей, що дають можливість особистості брати активну участь у багатьох соціальних сферах, які роблять внесок у розвиток суспільства, та особистого успіху, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер [11].

Компетентність виявляється, за дослідженнями В. Ягупова та В. Свистуна, в конкретній ситуації у процесі здійснення професійної діяльності. Щоб бути компетентним фахівцем, мало мати фундаментальну теоретичну і практичну підготовку, а необхідно бути творчою особистістю, професійно та психологічно готовим і здатним до ефективного застосування набутих фахових знань у професійній діяльності. Професійна компетентність враховує різні аспекти діяльності — інтелектуальний (когнітивний), професійний (фаховий) і особистісний (суб'єктний), які взаємодоповнюють один одного, сприяють їх комплексному і системному прояву, під час необхідності можуть компенсувати недостатній розвиток певних показників його компетентності [15].

Учені переважно розглядають здоров'язберігальну компетентність педагога як інтегральну якість особистості, що базується на інтеграції знань і досвіду та виявляється в здатності й готовності до діяльності щодо збереження здоров'я в освітньому середовищі [14].

Компетентність здоров'язбереження розглядається як основа буття людини, де основним є усвідомлення важливості здоров'я, здорового способу життя для всієї життєдіяльності особистості.

Компетентність здоров'язбереження педагога — це характеристики, особливості, які спрямовані на збереження фізичного, психічного, соціального, духовного здоров'я — свого та довколишніх, а також сприяння збереженню, зміцненню здоров'я учнів на уроках і в позаурочній діяльності.

Сукупність усіх факторів, які впливають на учнів в процесі навчання, формує здоров'язберігальне освітнє середовище. Середовище школи — це сукупність умов і впливів, які оточують учня, це простір і умова повноцінного життя всього шкільного колективу. В педагогічному сенсі середовище — це життєвий простір учня, який активно чи пасивно впливає на його свідомість, почуття, вчинки, ставлення. Таке здоров'язберігальне освітнє середовище формує в учнів позитивну мотивацію до здорового способу життя, забезпечує формування та розвиток навичок збереження та зміцнення здоров'я. Створення здорового середовища має велике значення для цілісного розвитку особистості, оскільки організація навчально-виховного процесу в таких умовах дає змогу учням реалізувати свої здібності в різних сферах діяльності [8].

Для відстеження формування стану основних процесів здоров'я спрямованою діяльністю навчального закладу важливо звернути увагу на такі чинники:

- санітарно-гігієнічні (дотримання зонування залежно від віку учнів; наявність умов для активного відпочинку учнів; дотримання в навчальних приміщеннях режиму провітрювання; гаряче водозабезпечення; окремі приміщення для груп продовженого дня; наявність умов для дотримання питного режиму; наявність кабінету лікаря; санітарно-гігієнічний стан спортивного залу, їдальні);
- валеологічна освіта (інтеграція валеологічних знань у зміст навчальних програм; додаткові предметні курси валеологічного спрямування; валеологічна компетентність учнів; система валеологічної навчальної роботи з педагогами; валеологічна культура вчителів; просвітницька робота з батьками; участь батьків у заходах валеологічного спрямування; пізнавальна діяльність учнів з валеології);
- комфортність освітнього середовища (облаштованість та естетичний вигляд внутрішніх приміщень; валеологічне нормування навчального навантаження на учнів; раціональна організація харчування);

- сприятливий психологічний клімат (система лонгітюдних аналітико-діагностичних психологічних відстежень; побудова управління пізнавальною діяльністю учнів на основі «Паспорта здоров'я»; психологічна допомога вчителям, учням, батькам; систематизований банк даних моніторингу психологічних досліджень; здоров'язбережувальної поведінки учнів);

- фізкультурно-оздоровча діяльність (стан спортивної бази та відповідність її державним вимогам; рівень охоплення учнів спортивно-масовою виховною роботою; організація спортивно-оздоровчої роботи з дітьми; формування спеціальних оздоровчих груп та диференціація навчання відповідно до фізичного розвитку дитини; систематизований банк даних моніторингу впровадження здоров'язбережувальних технологій);

- рівень медичного обслуговування (організація систематичного поточного медичного обслуговування; профілактичні огляди та рання діагностика; надання індивідуальних консультаційних послуг; робота з пропаганди та впровадження в навчально-виховний процес знань щодо ЗСЖ).

У створенні здоров'язберігального освітнього середовища для учасників навчально-виховного процесу, формування навичок здорового способу життя важлива і основна роль відводиться учителю.

Особистість учителя та його професійна підготовка завжди займали одне із центральних місць в системі педагогічної освіти. Тому важливим науковим напрямом в галузі освіти була і залишається подальша робота щодо професійної підготовки вчителя. Соціально-оздоровча функція освіти актуалізує проблему формування здоров'язберігальної компетентності вчителя. Провідне місце у цьому напрямі належить вчителю біології, основ здоров'я та фізичної культури, від компетентності яких залежить здоров'я і працездатність нації [8].

Вирішенню проблеми підвищення рівня здоров'я населення України може сприяти якісне викладання предмета «Основи здоров'я та біології» у ЗНЗ. Однак лише вчителі основ здоров'я, які мають сформовану здоров'язбережувальну компетентність, можуть сприяти становленню ціннісного ставлення до здоров'я у школярів у вивченні предмета «Основи здоров'я».

Реалізація принципів здоров'язбереження здійснюється у педагогічній праці фахівця будь-якого фаху. Якщо ж говорити про здоров'язбережувальну компетентність вчителя основ здоров'я (валеології, основ безпеки життєдіяльності, факультативу «Школа проти СНІДу», гуртків і факультативів здоров'яформувального змісту), то до її складових слід віднести володіння арсеналом способів збереження, відновлення та розвитку власного здоров'я (навички медичного, біологічного змісту та питань безпеки життя), переконаність у доцільності їх застосування [12].

Основою здоров'язберігальної та психолого-педагогічної компетентності вчителя біології є його обізнаність у галузі дидактики, теорії виховання, психології, зокрема, знання сутності, змісту та структури освітніх процесів, сучасних технологій навчання, вікових та індивідуальних особливостей учнів; володіння вміннями моделювання, оцінювання та корекції навчального процесу, організації позаурочної та позашкільної роботи учнів, формування учнівських колективів та особливостей керівництва ними; здатність до вироблення індивідуального стилю педагогічної поведінки [2].

Аналіз педагогічних досліджень і практичного досвіду свідчать про підвищений інтерес до питань, пов'язаних із здоров'язберігальною компетентністю вчителів. На думку О. Микитюк, проблеми формування здоров'язберігальної компетентності учителів біології та основ здоров'я в умовах навчально-виховного процесу можуть бути подолані під час використання структурних компонентів здоров'язберігальної компетентності:

- *мотиваційно-ціннісний* компонент — передбачає потребу вчителя у вдосконаленні знань, прагнення до самоосвіти, розуміння необхідності значущості цих знань у житті людини і в професійній діяльності;
- *когнітивний* компонент характеризується об'ємом знань, їх системністю, глибиною, міцністю, усвідомленістю;
- *операційно-діяльнісний* компонент передбачає сукупність умінь і навичок, які формуються у процесі вивчення дисциплін;
- *рефлексивний* компонент передбачає усвідомлення, аналіз власного досвіду і результатів своєї діяльності [8].

За висновками вчених, компетентнісний підхід забезпечить не інформованість суб'єкта навчання, а вміння на основі знань вирішувати різноманітні проблеми життя. Одна з ключових компетентностей — здоров'язберігальна — визначена як характеристики, властивості учня, спрямовані на збереження фізичної, соціальної, духовної та психічної складових здоров'я — свого й оточення. Складовими цієї компетентності є життєві навички, що сприяють здоровому способу життя. Відповідно до складників здоров'я реалізацію кожного з них складають:

1) навички, що сприяють розвитку *фізичної складової здоров'я* (навички раціонального харчування, рухової активності, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку);

2) життєві навички, що сприяють формуванню й удосконаленню *соціальної складової здоров'я* (навички ефективного спілкування, співчуття, розв'язування конфліктів, поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільної діяльності та співробітництва);

3) навички, що сприяють підвищенню рівня *духовної та психічної складових здоров'я* (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, самоконтролю, мотивація успіху та тренування волі) [3].

Зрештою, створення здоров'язберігального освітнього середовища для учасників навчально-виховного процесу означає створення здорового середовища для розвитку дітей, *усі складові навчально-виховного процесу підпорядковані головному — розвитку особистості дитини, яка має бути здоровою, соціально адаптованою людиною, професійно зорієнтованою, здатною до саморозвитку і самореалізації, виконання активної ролі у суспільстві громадянина і спеціаліста.*

Компетенції здоров'язбереження педагога — це певні внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми дій, вміння, системи цінностей і ставлень щодо збереження і зміцнення свого професійного здоров'я, здоров'я учнів, гармонізації внутрішнього світу), які згодом виявляються у компетентності фахівця [7].

Навчання, за умов здоров'язберігальної педагогіки, містить у собі передачу знань, умінь і навичок, які сприяють формуванню уяви про здоров'язбереження, що допоможе надалі учням і педагогам охороняти і берегти як своє власне здоров'я, так і здоров'я довколишніх.

В. Сидоренко, визначаючи шляхи удосконалення професійної компетентності педагога, пропонує таке визначення: *здоров'язберігальна компетентність учителя, або валеологічна*, забезпечує організацію здорового способу власного життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах, організацію власної праці й упровадження, реалізацію здоров'язберігальної функції розвитку учнів, тобто належних умов для нормальної життєдіяльності школярів, оптимального функціонування фізіологічних процесів оволодіння вміннями та навичками турботи про своє здоров'я, а саме: належний повітряний і тепловий режим, достатнє освітлення, зміну різних видів навчальної діяльності, відповідність меблів індивідуальним особливостям учнів, відповідність обсягу змісту відведеному часу на вивчення предмета, часове співвідношення виконання класних і домашніх робіт тощо [10].

Здоров'язбережувальна компетентність — інтегральна якість особистості, яка виявляється у загальній здібності та готовності до здоров'язбережувальної діяльності в освітньому середовищі, заснованою на знаннях та досвіді. Існує стійкий взаємозв'язок між ставленням учителя до свого здоров'я, його потребою до ведення здорового способу життя, рівнем компетентності у питаннях відновлення всіх аспектів здоров'я та здійсненням відповідного виховного впливу на учнів.

Особистісний компонент здоров'язберігальної компетентності можна розглянути через аспекти складових здоров'я вчителя. Педагогічна професійна діяльність педагогів характеризується значним напруженням нервової та серцево-судинної системи, великими навантаженнями на зоровий і слуховий аналізатори, опорно-руховий апарат. Тривале перебування у вимушеному положенні стоячи або сидячи, обмеження рухової активності також несприятливо впливають на різні функції організму. Особливості фізичної і психічної діяльності вчителів вимагають нових підходів до підбору педагогічних кадрів, який повинен починатися ще з школи. Майбутні вчителі зобов'язані мати не тільки покликання, здібності до своєї професії, а й відповідний стан здоров'я, вміння вести здоровий спосіб життя (ЗСЖ) [1].

Учительство як професійна група відзначається дуже низькими показниками фізичної та психічної складових здоров'я. Це пояснюється тим, що праця педагога відноситься до розряду складних, стресогенних, найбільш напружених у психологічному плані, таких, що вимагають від людини великих резервів самовладання й саморегуляції. Саме в учителів дуже високий ризик психічних і соматичних реакцій на напружені ситуації на роботі [7].

За даними регіонального моніторингового дослідження організації здоров'язберігального освітнього середовища для учнів початкових класів ЗНЗ Сумської області, 66% учителів почуваються здоровими, 17% зазначили, що мають хронічні захворювання, у 14% здоров'я підірване хворобами, лише 3% мають відмінну фізичну форму.

Психічний та емоційний стан здоров'я вчителів є важливим не тільки у середовищі взаємин педагогічного колективу, а й впливає на виховний процес дітей та формує здоров'язбереження закладу. Анкетування вчителів виявило, що 36,5% усіх

досліджених респондентів майже ніколи не мають труднощів у розв'язуванні конфліктів. Однак, 27% учителів відчувають щодо цього певні труднощі, 24% — вагаються з відповіддю, 9% — досить важко переносять такі стреси. Лише 16% респондентів вказали, що доволі легко виходять із конфліктних ситуацій. Позитивним фактором є те, що на стан здоров'я, як зазначили вчителі, не впливає робота у конкретному ЗНЗ і це не є основним чинником погіршення здоров'я. При цьому слід наголосити, що 73% учителів зверталися до психолога, якщо у них виникали труднощі психоемоційного характеру в роботі з дітьми, 3% — у стосунках з колегами по роботі, 2% — з адміністрацією закладу, тоді коли 14% учителів вирішували їх на особистому рівні.

Дослідження С. Волкової, проведені у ЗНЗ, також підтверджують, що лише 21,2% учителів почуваються абсолютно здоровими. Основні відхилення в самопочутті вчителі пов'язують із хронічною перевтомою. Постійно відчувають втому 45,2%; напади серцебиття — 47,6%; постійно хочуть спати вдень 33,3%; дратують речі, до яких раніше ставилися спокійно, 42,8% учителів. Дефіцит рухової активності призводить до зниження фізичної працездатності, збільшує ризик виникнення гіпертонії, діабету, раку товстої кишки, остеопорозу та багатьох інших захворювань, а також погіршення настрою. Майже кожен четвертий педагог школи курить; деякі педагоги схильні до алкоголізму [4]. Отримані дані нашого дослідження близькі до результатів, констатованих С. Волковою: серед чинників ризику, що погіршують здоров'я вчителя, основними є гіподинамія (низька рухова активність), недотримання режиму дня, фізичні та психічні перевантаження, шкідливі звички, гіпоксія, нераціональне харчування, хронічні захворювання, екологічні фактори.

Валеологічна освіченість учителя є важливою для навчання школярів з будь-якого предмета. Проте особливого значення вона набуває для вчителів основ здоров'я, що зумовлено специфікою предмета. На аспекти цієї проблеми вказує В. Самойлович. Він зазначає, що чинна система освіти сама по собі є фактором ризику для здоров'я учнів. Проте і вчитель у професійному відношенні є представником однієї з основних груп ризику щодо захворюваності. За цих умов для нього особливо важливо не тільки володіти основами знань про здоров'я і ЗСЖ, а й засобами та методами забезпечення здоров'я і формування здорової життєдіяльності. У навчанні учнів важливим має бути особистий приклад вчителя [9].

Виходячи з таких фактів, можна пред'явити вимоги до формування особистісного компонента здоров'язберігальної компетентності вчителів. Учителю потрібно подбати про зниження впливу факторів ризику на особисте здоров'я: організувати помірну рухову активність щодня; дотримуватися режиму сну, праці, навчитися вмінню відпочивати (освоїти вправи на розслаблення, елементи самомасажу); збільшити прогулянки на свіжому повітрі та провітрювання класних кімнат для подолання гіпоксії; приймати їжу не менше ніж 4–5 разів на добу дрібними порціями; зміцнювати свій організм та інтелект позитивними емоціями та навантаженням; зміцнювати стресостійкість у педагогічному колективі; вміти завчасно виявляти перевтомлюваність для попередження «професійного вигорання»; працювати над зусиллям волі для відмови від паління й алкоголю, вчасно слідкувати за проблемами свого здоров'я (рання діагностика захворювань); дбати про здоров'я своєї сім'ї.

Серед сукупності складових професійної компетентності вчителів важливо виокремити особливості здоров'язберігальної компетентності, яка стосується двох взаємозалежних тісно переплєтених переконань: дбати про здоров'я дітей, як про власне та дбати про власне здоров'я, як про здоров'я вихованців [12].

Основним мотивом педагога має бути досягнення високого рівня професійної компетентності не лише задля власного самовдосконалення в професійному плані, а й для успіху учнів, які мають досягти успіхів задля себе, своєї сім'ї, держави і суспільства.

Висновки

Однією із ключових компетентностей є здоров'язберігальна, яка окреслює характеристики, властивості педагога, спрямовані на збереження фізичної, соціальної, духовної та психічної складової здоров'я — власного й довколишніх. Складовими цієї компетентності є компетенції, що сприяють формуванню здорового способу життя. Здоров'язберігальна компетентність вчителів біології та основ здоров'я є частиною їхньої професійної компетентності і враховує різні аспекти діяльності. Вона забезпечує ефективне виконання педагогами своїх професійних обов'язків щодо навчання і виховання учнів, спонукає їхньої до підвищення культури здоров'язбереження як основи професійної діяльності, спонукає бути прикладом у виборі здорового способу життя та володіння арсеналом способів збереження, відновлення та зміцнення здоров'я.

Саме здоров'язбережувальна компетентність є індикатором, що допомагає визначити готовність учителя біології та основ здоров'я до виконання функціональних обов'язків, його подальшого особистого розвитку й активної участі в житті суспільства. Ця компетентність є одним із визначальних чинників здоров'язбережувального середовища школи, яке формується і впродовж навчально-виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаренко В. М. Підвищення рівня готовності молоді до педагогічної діяльності засобами фізичної культури / В. М. Азаренко // Шляхи підвищення ефективності підготовки педагогічних працівників: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — 1993. — Ч. 1. — С. 3–5.

2. Барна Л. С. Підготовка вчителів біології: компетентнісний підхід / Л. С. Барна, М. М. Барна, А. В. Степанюк // Професійні компетенції та компетентності вчителя: матеріали регіонального наук.-практ. семінару (28–29 листоп. 2006 р., м. Тернопіль). — Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. — 2006. — 188 с. — С. 145–147.

3. Ващенко Л. С. Основи здоров'я: книга для вчителя / Л. С. Ващенко, Т. Є. Бойченко. — К. : Генеза, 2005. — С. 9–11.

4. Волкова С. С. Здоровый учитель – здоровая школа / С. С. Волкова // Світ виховання. — 2006. — № 1(14). — С. 16–18.

5. Исмагилова Ф. С. К проблеме психологического анализа профессионального опыта / Ф. С. Исмагилова // Вестник Московского университета. — 2000. — № 2. — С. 16–27. — (Серия «Психология»).

6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : К.І.С., 2004. — 112 с. — С. 85–89. — (Бібліотека з освітньої політики).

7. Мешко Г. М. Формування компетентності здоров'язбереження у майбутніх педагогів / Г. М. Мешко // Професійні компетенції та компетентності вчителя: матеріали регіонального наук.-практ. семінару (28–29 листоп. 2006 р., м. Тернопіль). — Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. — 188 с. — С. 17–21.

8. Микитюк О. М. Формування здоров'язберігальної компетентності учителів в умовах навчально-виховного процесу / О. М. Микитюк // Науковий вісник державного університету фізичної культури. — Львів : Спортивна наука України [електронне наук. фахове вид.]. — 2009. — № 3(23). — С.57–65.

9. Самойлович В. А. Деякі аспекти валеологічної культури і освіти сучасного вчителя / В. А. Самойлович // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. — К. : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. — Вип. 47. — С. 189–191.

10. Сидоренко В. В. Шляхи удосконалення професійної компетентності педагога в умовах особистісно зорієнтованого навчання [електронний ресурс] / В. В. Сидоренко / Режим доступу : http://docs.google.com/View?id=ddq6cz8s_93hc9mngdp

11. Ситник О. П. Професійна компетентність вчителя / О. П. Ситник // Управління школою. — 2006. — № 14. — С. 2–9.

12. Успенська В. М. Здоров'язберігальна компетентність учителя основ здоров'я як визначальна його професійної компетенції / В. М. Успенська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — 2010. — № 1(3). — С. 443–451.

13. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 58–64.

14. Шатрова Е. А. Моделирование здоровьесберегающей компетентности педагога [электронный ресурс] / Е. А. Шатрова. — Режим доступа : <http://www.emissia.org/offline/2008/1227.htm>

15. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти [електронний ресурс] / В. В. Ягупов, В. І. Свистун. — Режим доступу : http://www.library.ukma.kiev.ua/e-ib/NZ/NZV71_2007_pedagog/01_yagupov_vv.pdf

Нежинцева Л. П.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГА В ОРГАНИЗАЦИИ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Рассматриваются аспекты развития здоровьесберегающей профессиональной компетентности педагогических работников в ходе учебно-воспитательного процесса и компетентностный подход к личному здоровью педагога в формировании здоровьесохранения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность педагога, ключевая компетентность — здоровьесберегающая, здоровьесберегающая образовательная среда, личностный компонент здоровьесберегающей компетентности.

Nezhintseva L. P.

**THE FORMATION OF TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCE
IN THE ORGANIZATION OF HEALTH-SAVING ENVIRONMENT**

The deals with aspects of the development of teacher's health-saving professional competence within the educational process and the competence-based approach to the teacher's personal health in the formation of health saving.

Key words: *the teacher's professional competence, the key competence — health saving, the health-saving environment, the personal component of the health competence.*